

Asia: SMDno-2015-1509; SM047:00/2015

Ehdotus siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi; työryhmän mietintö 8/2017

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

VASEMMISTOLIITTO RP:N LAUSUNTO

SM:n siviilitiedustelulakityöryhmän mietinnöstä siviilitiedustelulainsäädännöksi (19.4.2017)

Sisäministeriön julkaisu 8/2017

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa sekä muutettavaksi poliisilakia niin, että siihen lisättäisiin uusi 5 a luku, jossa säädettäisiin tiedustelumenetelmistä ja niiden käytöstä siviilitiedustelussa. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lakia poliisin hallinnosta, lakia henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa, esitutkintalakia, pakkokeinolakia ja lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Esitys liittyy samanaikaisesti annettaviin hallituksen esityksiin, joissa ehdotetaan säädettäväksi uusi sotilastiedustelulaki ja uusi laki tiedustelutoiminnan valvonnasta.

Esityksessä ehdotettavan lainsäädännön keskeisin tavoite on kansallisen turvallisuuden parantaminen ja säädöspohjan luominen suomalaiselle tiedustelulle. Tavoitteena on parantaa suomalaisen yhteiskunnan mahdollisuuksia suojautua kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvilta vakavilta uhkilta, kuten terrorismilta, vieraiden valtioiden Suomeen kohdistamalta vakoilulta, joukkotuhoaseilta ja yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvilta uhkilta. Lakiehdotusten valmistelussa perusoikeuksien suojaan puuttuminen on pyritty rajaamaan niin vähäiseksi kuin tiedustelutoiminnan tehokkuudelle ja tuloksellisuudelle asetettavat vaatimukset huomioon ottaen on mahdollista.

Pääosa tiedustelumenetelmiä koskevasta sääntelystä perustuisi menetelmällisesti ja määritelmällisesti poliisilain 5 luvun salaisiin tiedonhankintakeinoihin. Tiedustelumenetelmiä olisivat mainitun lisäksi paikkatiedustelu, jäljentäminen ja lähetyksen pysäyttäminen jäljentämistä varten sekä tietoliikennetiedustelu. Tiedustelumenetelmien tarkoituksena olisi tuottaa välttämätöntä tietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta ylimmän valtiojohtoon päätöksenteon tueksi. Tietoliikennetiedustelun erityistavoitteena olisi myös parantaa Suomen kykyä suojautua vakavimpia tietoverkkouhkia vastaan.

Tiedustelumenetelmien päätöksentekoa koskeva sääntely perustuisi pääosin poliisilain 5 lukuun. Tietoliikennetiedustelusta päättäisi tuomioistuin. Tuomioistuin myös päättäisi paikkatiedustelusta silloin, kun se kohdistuu paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty. Ulkomaan tiedustelusta päättäisi suojelupoliisin päällikkö.

Poliisilain 5 a luvussa sekä laissa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa säädettäisiin jäljentämiskielloista, kuuntelu- ja katselukielloista sekä tiedustelukielloista.

Eräiden ammattiryhmien viestintä nauttisi korostettua suojaa siviilitiedustelulta. Tiedustelumenetelmien käytöstä tulisi tiettyjen edellytysten täytyessä ilmoittaa niiden kohteille.

Tiedustelumenetelmillä saatua tietoa voitaisiin tietyin edellytyksin luovuttaa esitutkinta- tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Tiedon käyttötarkoituussidonnaisuuden johdosta luovuttamisen edellytykset määriteltäisiin tiukoiksi.

Suojelupoliisin tiedustelullisten toimivaltuuksien lisääntymisen myötä sen esitutkinta- ja pakkokeinoimivaltuudet ehdotetaan poistettavaksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi. Tämä ei estäisi suojelupoliisin mahdollisuutta osallistua esitutkintaviranomaisen suorittamaan esitutkintaan asiantuntijaviranomaisen ominaisuudessa.

Tiedustelullisten toimivaltuuksien ja todennäköisen resurssien lisääntymisen myötä suojelupoliisiin kohdistettavan laillisuusvalvonnan merkitys korostuu. Suojelupoliisin toiminnan valvontaa ehdotetaan tehostettavaksi.

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

1. Vasemmistoliiton kanta tavoitteisiin ja keinoihin yleisesti

Siviilitiedustelulakiesitykseen sisältyy tiedonhankintavaltuuksia, joiden toteuttaminen edellyttää perustuslain 10 §:n luottamuksellisen viestin suojaäännöksen muuttamista, koska kyseessä ei ole rikosten tutkinta tai torjunta eikä tiedusteluun ryhdyttäessä ole vielä selvillä, onko ylipäättään kyse rikoksesta tai vakavan rikoksen valmistelusta ja kuka tai ketkä ovat esimerkiksi vakoilun tai terroriteon toteuttajatahoja.* Oikeusministeriön perustuslakisääntelyn tarkistamista arvioinut työryhmä on arvioinut, että perustuslain sanamuodon ja sen nykyisen tulkintakäytännön valossa ei ole mahdollista säätää sellaisista rajoituksista luottamuksellisen viestin salaisuuteen, jonka tarkoituksena olisi laajemmalti kansallisen turvallisuuden kannalta välttämätön tiedon hankkiminen vakavista uhkista.

Vasemmistoliitto toteaa, että ilman ehdotettua perustuslakimuutosta luottamuksellisen viestin suojaan siviilitiedustelulakiehdotuksessa ehdotettua tiedonhankintaa telekuuntelulla ja televalvontaa tietojärjestelmätiedustelussa sekä (posti)lähetyksen jäljentämistä ei voida säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, koska ne selkeästi kuuluvat nykyisen perustuslain luottamuksellisen viestin suojan ydinalueeseen ja uudet perustuslakipoikkeukset eivät ole vielä voimassa. Sama koskee 2. lakiehdotuksen sisältävää tiedonhankintaa tietoverkkotiedustelulla.

Perustuslain muuttamisen osalta Vasemmistoliitto viittaa Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän asiasta oikeusministeriölle antamaan lausuntoon (9.12.2016).

Perustuslakimuutoksen osalta Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä totesi muun muassa, että vakava uhka kansalliselle turvallisuudelle on sinänsä hyväksyttävä peruste rajoittaa jossain määrin luottamuksellisen viestin suojaa, mutta kansallisen turvallisuuden ja sotilaallisen toiminnan käsitteet ovat uusia ja ne vaativat lainvalmistelun jatkotyössä vielä tarkempaa määrittelyä ja rajauksia.

Siviilitiedustelulakiesityksen avainkäsite on kansallinen turvallisuus ja siihen kohdistuvat uhat. Esityksen tiedustelua koskevat toimivaltuudet ja niiden käytöstä päättäminen nojaavat kansalliseen turvallisuuteen ja siihen kohdistuvien uhkien torjumiseen. Kansallista turvallisuutta ja siihen kohdistuvia uhkia esityksessä käsitellään 17 eri kohdassa (sivuilla 25, 57, 68, 76, 77, 82, 84, 87, 89, 125, 134, 177, 178, 185, 220, 271 ja 273).

Kansallisella turvallisuudella tarkoitettaisiin poliisilain uuden 5 a luvun 3 §:n perusteluiden mukaan yhteiskunnan tärkeimpiä suojattavia etuja, joihin voidaan pitää valtion itsemääräämisoikeutta, jolla tarkoitetaan valtion suvereenisuutta suhteessa ulkovaltioihin ja oikeutta muista riippumattomalla tavalla käyttää ylintä valtaa omien rajojensa sisällä. Muina keskeisinä suojattavina etuina voidaan pitää ainakin kansainvälistä toimintaa, puolustuskykyä ja sisäistä turvallisuutta. Kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavalla toiminnalla tarkoitetaan sellaista toimintaa, joka uhkaa edellä mainittuja etuja tai muita yhteiskunnan perustoimintoja.

Esityksen uhkaava toiminta ei kohdistuisi ensisijaisesti kehenkään yksilönä, vaan yleisemmin valtioon tai yhteiskuntaan (s.134). Ilmaisulla ”uhkaa” tarkoitettaisiin tilanteita, joissa kansallinen turvallisuus ei ole välittömästi vaarantumassa. Tiedonhankinta voisi siten koskea myös toimintaa, joka jatkuessaan saattaisi vaarantaa kansallista turvallisuutta (s.134).

Esityksessä tunnistetaan se, että kansallisen turvallisuuden käsitteen sisältö on laaja ja osaksi jäsentymätön. Kansallisen turvallisuuden merkityssisältö saattaa muuttua ja muotoutuu yhteiskunnallisen muutoksen mukana. Perusteluiden mukaan muun muassa tästä syystä kansallisen turvallisuuden käsite on ja tulee saamaan tarkemman sisältönsä sitä vaarantavien uhkien ja toiminnan kautta (s.177).

Vasemmistoliitto painottaa sitä, että kansallisen turvallisuuden käsitteellinen laajuus ja jäsentämättömyys vaativat esityksen jatkovalmistelussa täsmentämistä.

Vasemmistoliitto korostaa sitä, että kansallisen turvallisuuden käsitteen määrittely perustuslain uudistuksessa sekä uusissa tiedustelulaeissa tulee toteuttaa siten, että tiedustelutiedon hankintaa ei lähtökohtaisesti perusteta yleiseen profilointiin poliittisen, etnisen tai uskonnollisen vakaumuksen perusteella, vaan uhkan todennäköisyys pitää perustua aina hankittuun esitietoon mahdollisista tekijöistä, teoista, teon valmistelusta tai tällaisten tekojen todennäköisyydestä, jotka vaarantavat kansallista turvallisuutta.

Tiedustelua varten ei tällä hetkellä ole laissa säädettyjä toimivaltuuksia. Siviiliviranomaisten tiedonhankinta perustuu pääosin rikostorjuntatoimivaltuuksiin, julkisiin lähteisiin sekä kansainvälisen ja muun vapaaehtoisen yhteistyön puitteissa saataviin tietoihin (s.19).

Vasemmistoliitto katsoo, että siviilitiedustelun tehtävistä, viranomaisten toimivaltuuksista sekä tiedustelutoimivaltuuksien käytön valvonnasta tulee säätää lailla.

Koska tiedustelukeinoilla puututaan voimakkaasti kansalaisten yksityisyyden suojaan ja luottamuksellisen viestin suojaan, sotilas- ja siviilitiedustelun säännöistä tulee päättää laissa ja tiedustelukeinojen käytön valvontaa tulee vahvistaa sekä ennakkollisesti että jälkikäteisesti. Tieto lakiin perustuvan toimivallan rajoista ja sisällöstä tulee olla kaikkien saatavilla.

Lailla säätämisen vaatimus, suojattavan edun hyväksyttävyyys sekä vaatimus, että puuttuminen luottamuksellisen viestin ja yksityisyyden suojaan on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa sekä riippumaton tiedustelun valvonta, ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkinnan lähtökohdat ja rajoitukset tiedustelulainsäädännölle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa on asetettu näitä periaatteita täsmentäviä

yksityiskohtaisempia rajoituksia tiedustelutoimivaltuuksien käytölle, kuten massavalvonnan kieltö tietoliikennetiedustelussa.

Näiden osalta viittaamme Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän edellä mainittuun lausuntoon perustuslain luottamuksellisen viestin suojaa säädettävistä poikkeuksista.

Laissa viranomaisten toimivaltuuksista säädettäisiin henkilötiedustelun (tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot ja tietojärjestelmätiedustelukeinot) osalta poliisilain 5 luvussa ja tiedustelumenetelmistä poliisilain uudessa 5 a luvussa ja tietoliikennetiedustelusta uudessa laissa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa.

Vasemmistoliitto ottaa lopullisesti kantaa 1. lakiehdotuksen poliisilain 5 luvun tiedonhankintakeinoihin ja 5 a luvun tiedonhankintakeinojen käyttöedellytyksiin esityksen eduskuntakäsittelyssä asiantuntijakuulemisen jälkeen.

2. Vasemmistoliiton huomautukset esityksen eräiden yksityiskohtien osalta

2.1 Tietoliikennetiedustelun kynnys lakiehdotuksessa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavan lain 6 §:ssä

Säännösehdotus:

”Tietoliikennetiedustelun käytön edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan tietoja 3 §:ssä tarkoitettusta kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta.

Jos tietoliikennetiedustelun hakuehtojen käyttö ei koske pelkästään vieraan valtion tai sellaiseen rinnastuvan tahon tietoliikennettä, on edellytyksenä lisäksi, että tietoliikennetiedustelun voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi 3 §:ssä tarkoitettusta kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta.”

Perusteluiden todetaan (s.142-143):

”Tietoliikennetiedustelun käytön yleisistä edellytyksistä säädettäisiin tietoliikennetiedustelu siviilitiedustelussa koskevan lain 6 §:ssä. Kaiken tietoliikennetiedustelun edellytyksenä olisi

toiminnan tuloksellisuus. Pelkkä tuloksellisuusodotus soveltuisi silloin, kun tietoliikennetiedustelu voidaan kohdistaa pelkästään vieraan valtion tai sellaiseen rinnastuvan tahon tietoliikenteeseen. Vieraaseen valtioon rinnastuvalla taholla tarkoitettaisiin valtionomaisen rakenteen omaavaa toimijaa, joka määrättyllä alueella käyttää omintakeista ja pysyvää valtaa. Pelkän tuloksellisuusodotuksen soveltaminen perustuisi siihen, että valtiot ja niihin rinnastuvat tahot eivät nauti viestintäsalaisuutta.

Muissa tapauksissa (Tällä viitataan niihin henkilöihin, jotka nauttivat perus- ja ihmisoikeuksien suojaa.) tietoliikennetiedustelun yleisenä edellytyksenä olisi tuloksellisuuden lisäksi välttämättömyys, mikä on korkein poliisin toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön tuntema edellytyskynnys. Välttämättömyyshedellytystä sovellettaisiin sekä niissä tapauksissa, joissa tietoliikennetiedustelun kohteena sinänsä on vieras valtio, mutta hakuehtojen käytön piiriin voi tulla muutakin tietoliikennettä, että niissä tapauksissa, joissa tietoliikennetiedustelun kohde nauttii luottamuksellisen viestin salaisuutta.

Tietoliikennetiedustelulle asetettaisiin tiukempi edellytys kuin poliisilain 5 a luvussa säädettäväksi ehdotetuille viestintään kohdistuville tiedustelumenetelmille, mutta matalampi kynnys kuin tietoliikennetiedustelulle on asetettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimissa Szabo & Vissy v. Unkari - ratkaisussa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on linjannut ratkaisussa Szabo & Vissy v. Unkari, että ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaista "välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa" - edellytystä on tulkittava tietoliikennetiedustelun kaltaisen kehityksen kärkeä edustavan valvontateknologian yhteydessä siten, että se edellyttää "ehdotonta välttämättömyyttä" (strict necessity) kahdessaakin suhteessa. Menetelmän käytön tulee olla yleisellä tasolla ehdottoman välttämätön demokraattisten instituutioiden suojaamiseksi. Toiseksi menetelmän käytön tulee yksittäisen tiedusteluoperaation yhteydessä olla ehdottoman välttämätöntä olennaisen tärkeän tiedon (vital information) saamiseksi.

Vasemmistoliitto kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä tiedusteluvaltuuden käyttämisestä muuhun kuin valtiolliseen toimijaan kohdistuvana ja sitä koskeva välttämättömyys –edellytyksen tulkinta antaa suuremman harkintavallan siviilitiedustelulle kuin EIT:n linjaus (Szabo & Vissy v. Unkari), koska tietoliikennetiedustelun aloittaminen ei edellytä ehdotonta välttämättömyyttä.

Vasemmistoliitto toteaa, että ehdotus tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavan 2. lakiehdotuksen 6 §:n 1 momenttiin sisältyvä säännösehdotus ja sen perustelut ovat ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksen kanssa ja esitystä tulee muuttaa vastaamaan EIT:n uusin linjausta (Szabo & Vissy v. Unkari).

2.2. Kansainvälinen yhteistyö (1.lakiehdotuksen 5 luvun 54 §)

Vasemmistoliitto kiinnittää huomiota tässä vaiheessa 1. lakiehdotuksen 5 luvun 54 §:ään, jossa säädetään tiedustelun kansainvälisestä yhteistyöstä. Säännöksen mukaan suojelupoliisi voisi kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi luovuttaa tietoja salassapitosäännösten estämättä kansainvälisessä yhteistyössä, jos tietojen luovuttaminen ei ole vastoin tärkeää kansallista etua.

Perusteluissa todetaan:

Kansallisen edun piiriin kuuluisivat esimerkiksi tiedot Suomen poliittisista tai taloudellisista suhteista toisen valtion kanssa taikka sotilastiedustelua tai sotilaallista maanpuolustusta koskevat tiedot. Tietojen luovuttamisen hyväksyttävyyttä tulisi näin ollen arvioida yhtäältä kansallisen turvallisuuden suojaamisintressin ja toisaalta tärkeiden kansallisten etujen turvaamisintressin kannalta. Tässä kokonaisarvioinnissa olisi otettava huomioon myös tiedon luonne sekä tiedon vastaanottajana oleva taho. Tiedon luovuttamisesta tulisi aina tehdä tarvittavat kirjaukset laillisuusvalvonnallisista syistä.

Momentissa tarkoitetun tietojen luovuttamisen pitäisi ensinnäkin perustua suojelupoliisin tehtävään suojata kansallista turvallisuutta.

Edelleen perusteluiden mukaan käytännössä kyse voisi olla tiedustelumenetelmien tekniikkaa ja taktiikkaa tai haittaohjelmia koskevista tiedoista tai turvallisuusuhkia koskevista analyyseistä.

Ehdotusta tulee arvioida Suomea sitovien kansainvälisten sitoumusten kannalta, joista tärkeimpiä ovat Euroopan ihmisoikeussopimus ja EU:n perustamissopimus muutoksineen sekä näiden oikeudelliset tulkintaratkaisut.

Euroopan unionin tuomioistuin on muun muassa katsonut henkilötietojen yleisen siirron loukkaavan yksityiselämän kunnioittamista koskevan perusoikeuden keskeistä sisältöä, mikäli henkilötietojen vastaanottajavaltion kansallinen säännöstö mahdollistaa viranomaisten yleisen pääsyn sähköisen viestinnän sisältöön ilman, että viranomaisten oikeutta käyttää tai säilyttää henkilötietoja on rajoitettu, ja mikäli vastaanottajavaltion kansallinen säännöstö ei anna yksilölle mahdollisuutta käyttää oikeussuojakeinoja omassa asiassa.

Ehdotusta säännöksi kansainvälisestä tiedusteluyhteistyöstä tulee jatkovalmistelussa arvioida Suomea sitovien kansainvälisten sitoumusten kannalta, joista tärkeimpiä ovat Euroopan ihmisoikeussopimus ja EU:n perustamissopimus muutoksineen sekä näiden oikeudelliset tulkintaratkaisut. Esityksessä ei ole arvioitu näistä oikeudellisista ratkaisuista johtuvia seikkoja, kuten

esim. vastaanottajavaltion tietosuoja-asetuksen vaatimuksia. Tietosuojavaltuutetun mukaan EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisten vaikutusten arviointia on tehtävä, kun henkilötietojen käsittelyyn kohdistuu korkea riski. Vaikutuksia on arvioitava esimerkiksi silloin, kun käsitellään suuria määriä arkaluonteisia tietoja tai käytetään uutta teknologiaa.

Vasemmistoliitto esittää, että tietojen luovuttamisesta siviilitiedustelun 1. lakiehdotuksen 5 luvun 54 § kansainvälisestä yhteistyöstä tulisi jatkovalmistelussa täsmentää siten, että siinä edellytettäisiin

- Että tiedon luovuttamisen tulee aina palvella sekä Suomen ulkopoliittista etua, että kansallista turvallisuutta;
- Että tiedon luovutuksen hyväksyttävyyttä arvioitaessa otetaan myös huomioon tiedon saajavaltion ihmisoikeustilanne;
- Että tiedon vastaanottajalle on mahdollista asettaa ehto, jonka mukaan tietoja saadaan käyttää ainoastaan luovutustarkoitusta varten, ja;
- Että tiedon vastaanottajalle voidaan asettaa ehtoja tiedon jatkoluovuttamisesta; ja
- Että henkilötietolain mukaisia arkaluonteisia henkilötietoja Suomessa asuvista ihmisistä ei saa luovuttaa massaluonteisesti toisen valtion viranomaiselle; ja
- Että tietoja ei saa käyttää perusteena salaiselle tiedonhankinnalle, joka kohdistuu Suomen maaperällä oleskeleviin henkilöihin;
- Että tiedonluovutustapahtuma tulee dokumentoida ja tieto tiedon luottamisesta vieraille valtiolle tulee ilmoittaa etukäteen tiedusteluvaltuutetulle.

2.3. Siviilitiedustelun kohteena valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta ”muu valtiosäännön vastainen menettelytapa”

Lakiehdotuksen 5 a luvun 3 §:ään ja uuden tietoliikennetiedustelulakiesityksen 3 §:ään ehdotetaan säännöstä siviilitiedustelun kohteista. Pykälän 3 kohdan mukaan siviilitiedustelulla voitaisiin hankkia tietoa muun muassa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavasta toiminnasta.

Pykälän 3 kohdan mukaan tiedustelumenetelmiä saisi käyttää tiedon hankkimiseksi valtio ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavasta toiminnasta. Valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavalla toiminnalla tarkoitetaan valtio ja yhteiskuntajärjestyksen sellaisia kumoamis- tai muutospyrkimyksiä, joissa käytetään väkivaltaisia keinoja, niillä uhkaamista tai muuta valtiosäännön vastaista menettelytapaa.

Suomen perustuslain mukaan valtiojärjestyksen perusteisiin kuuluvat muun muassa valtiosääntö, kansanvaltaisuus, oikeusvaltioperiaate, valtiollisten tehtävien jako ja parlamentarismi. Valtion oikeusjärjestyksen keskeisen osan puolestaan muodostavat oikeusnormit, joiden avulla ohjataan yhteiskuntaelämää (HE 188/2002 vp, s. 60).

Säännösehdotus liittyy suojelupoliisin tehtäviin. Suojelupoliisi on sisäministeriön alainen valtakunnallinen poliisiyksikkö, jonka tehtävänä on poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:n (860/2015) 1 momentin mukaan sisäministeriön ohjauksen mukaisesti torjua sellaisia hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta sekä suorittaa tällaisten rikosten tutkintaa.

Voimassa olevan sisäministeriön määräyksen (SMDno-2015–2080) mukaan suojelupoliisin tehtäviä ovat muun muassa torjua, estää ja paljastaa valtion sisäiseen turvallisuuteen liittyvää väkivaltaista radikalisoitumista ja laitonta ääriliikeh dintää sekä seuraa järjestäytyneen rikollisuuden kansalliselle turvallisuudelle aiheuttamia uhkia ja osallistua toimialansa osalta Keskusrikospoliisin ylläpitämään valtakunnalliseen tilannekuvaan kokonais- ja vakavasta rikollisuudesta sekä torjuntatilanteesta.

Perusteluissa todetaan:

Valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavalla toiminnalla tarkoitetaan valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen sellaisia kumoamis- tai muutospyrkimyksiä, joissa käytetään väkivaltaisia keinoja, niillä uhkaamista tai muuta valtiosäännön vastaista menettelytapaa. Suomen perustuslain mukaan valtiojärjestyksen perusteisiin kuuluvat muun muassa valtiosääntö, kansanvaltaisuus, oikeusvaltioperiaate, valtiollisten tehtävien jako ja parlamentarismi. Valtion oikeusjärjestyksen keskeisen osan puolestaan muodostavat oikeusnormit, joiden avulla ohjataan yhteiskuntaelämää (HE 188/2002 vp, s. 60).

Valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta voisi ilmetä esimerkiksi suunnitelmana käyttää asevoimaa valtionsisäisen vallankaappauksen tai -kumouksen toteuttamiseksi taikka suunnitelmana liittää Suomi vieraan vallan alaisuuteen. Suomen valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavana toimintana voitaisiin pitää myös esimerkiksi pyrkimyksiä väkivaltaisesti estää eduskuntaa käyttämästä lainsäädäntövaltaa taikka pakottaa hallitusvaltaa käyttäviä henkilöitä tekemään tai jättämään jotain tekemättä heidän valtiollisissa tehtävissään. Tietoa voitaisiin hankkia esimerkiksi siitä, mitä suunnitelmia tai valmisteluja edellä mainittuja pyrkimyksiä ajavalla toimijalla on ja ketkä henkilöt Suomesta tai ulkomailta käsin osallistuvat tällaiseen toimintaan.

Vasemmistoliitto katsoo, että ehdotetussa muodossaan siviilitiedustelulakiehdotuksen 1. lakiehdotuksen 5 a luvun 3 §:n 3 kohta ja uuden tietoliikennetiedustelu siviilitiedustelussa annettavan lain 3 §:n 3 kohta ovat perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisia ja pykälät ja/tai

niiden perustelut tulee kirjoittaa uudestaan siten, että säännöksestä tai sen perusteluista ilmenee ihmisten nauttima perusoikeussuoja ja että sen käyttäminen ei sinänsä sisälly säännöksessä tarkoitettuun ”valtiosäännön vastaisten menettelytapaan”.

Ehdotetusta säännöksestä huolimatta ihmisillä on perustuslain mukaan oikeus vapaaseen kansalaisjärjestötoimintaan, oikeus harjoittaa uskonnon- ja omantunnon vapauttaan (PeL 11 §), sananvapauttaan (PeL 12 §) ja kokoontumis- ja yhdistymisvapauttaan (PeL 13 §), eikä ehdotuksen 4 §:n 3 kohdassa ole tarkoitus rajoittaa Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevien perusoikeuksien suojaa. Tältä osin säännöstä tai perusteluja täytyy muuttaa.

2.4 Erillisverkot Oy:n asema tietoliikennetiedustelun toimijana PeL 124 §:n kannalta

Esityksen perusteluiden mukaan tietoliikennetiedustelun toteuttaminen edellyttäisi, että viestintäverkon rajan ylittävään osaan olisi ennakoon rakennettu liittynät. Liityntöjen rakentaminen tapahtuisi niiden yritysten myötävaikutuksella, jotka omistavat tai hallitsevat viestintäverkon rajan ylittävää osaa. Kun tietoliikennetiedusteluun olisi saatu tuomioistuimen lupa, tehtäisiin luvankomukaiseen viestintäverkon osaan kytkentä. Kytkennän tekemisellä luvankomukaisessa viestintäverkon osassa kulkeva tietoliikenne ohjautuisi suodatukseen. Kytkennän tekijänä ja luvankomukaisen tietoliikenteen luovuttajana olisi Suomen Erillisverkot Oy (s.139).

Esityksen perusteluiden mukaan tehtävä olisi osoitettu tiedusteluviranomaisista riippumattomalle taholle sen varmistamiseksi, että ne eivät saa laajempaa pääsyä tietoliikenteeseen kuin tuomioistuimen lupapäätös sallii (s.139-140).

Suomen Erillisverkot Oy:n luovuttama tietoliikenne peilattaisiin virtaamaan puolustusvoimien tiedustelulaitoksen hallinnoiman teknisen tiedustelujärjestelmän läpi. Puolustusvoimien tiedustelulaitos olisi määrätty laissa suojelupoliisin tietoliikennetiedustelun tekniseksi toteuttajaksi (s.140).

Tiedustelujärjestelmään olisi ennakoon syötetty tuomioistuimen lupapäätöksessä hyväksytyt hakuehdot, ja järjestelmä vertaisi läpivirtaavaa tietoliikennettä automatisoidusti niihin. Automatisoitu vertailu olisi reaaliaikaista. Hakuehtoja vastaava liikenne ohjattaisiin syrjään jatkokäsittelyä varten, kun taas hakuehtoja vastaamaton tietoliikenne virtaisi vapaasti järjestelmän läpi. Hakuehtoja vastaamaton liikenne ei olisi läpivirtauksen jälkeen palautettavissa tiedusteluviranomaisten tarkasteltavaksi (s.140).

Vasemmistoliitto toteaa, että esityksessä ehdotettu tehtävänanto Erillisverkot Oy:lle on perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle. Tässä tapauksessa esityksen jatkovalmistelussa on syytä tarkoin arvioida sitä, että onko tässä myös kysymys perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua merkittävästä julkisen vallan käyttämisestä**, joka perustuslain mukaan voidaan antaa vain viranomaisen tehtäväksi. Erillisverkot Oy ei ole viranomainen, vaan valtion omistama yksityisoikeudellinen yhtiö ja siellä toimivat henkilöt eivät ole tekemisistään virkavastuussa.

* Perustuslain 10 §:n 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten torjunnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

** Perustuslain 124 §. Hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle:

Julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaarana perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Kantola Marja-Liisa
Vasemmistoliitto rp